

יסודות בהלכות יום טוב

דף מקורות — שיעור פתיחה

א. פסוקי פרשת אמור (ויקרא כ"ג) — "מלאכת עבודה" מול "כל מלאכה"

שבת ששית ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא-קדש כל-מלאכה לא

תעשו שבת הוא לה' בכל מושבתיכם: (פס' ג)

פסח — יום א' ביום הראשון מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו: (פס' ז)

פסח — יום ז' ביום השביעי מקרא-קדש כל-מלאכת עבודה לא תעשו: (פס' ח)

שבועות וקראתם בעצם היום הזה מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו

חקת עולם...: (פס' כא)

ראש השנה זכרון תרועה מקרא-קדש: כל-מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם אשה לה':

(פס' כד-כה)

יום הכיפורים וכל-מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום פורים הוא...: (פס' כח)

סוכות — יום א' ביום הראשון מקרא-קדש כל-מלאכת עבודה לא תעשו: (פס' לה)

שמיני עצרת ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם... עצרת הוא כל-מלאכת עבודה לא

תעשו: (פס' לו)

הרי בשבת וביום הכיפורים נאמר "כל מלאכה", ובמים טובים "כל מלאכת עבודה" — ועל דיוק זה מיוסד יסוד הרמב"ן.

פסוק ההיתר — חג המצות (שמות יב, טז)

...כל-מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם: (שם יב, טז)

ב. רמב"ן על התורה (ויקרא כג, ז)

(דוחה פירוש רש"י שם, ומפרש:)

אבל פירוש "מלאכת עבודה" — כל מלאכה שאיננה לאוכל נפש, כענין שנאמר "ששית ימים תעבד ועשית כל מלאכתך", "ובכל עבודה בשדה", "ונעבדתם ונזרעתם", "וקין היה עבד אדמה"; והמלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה, לא מלאכת עבודה.

וזה מתבאר בתורה: כי בחג המצות, שאמר תחלה "כל מלאכה לא יעשה בהם", הוצרך לפרש "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם"; ובשאר כל ימים טובים יקצר ויאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" — לאסור כל מלאכה שאיננה אוכל נפש, ולהודיע שאוכל נפש מתר בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים "כל מלאכה", ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש — כי "מלאכת עבודה" ילמד על זה... והזכיר "מלאכה" סתם, ולא אמר "כל מלאכה" כמו שנאמר בשבת וביום הכיפורים.

ג. שאגת אריה (סימן ק"ב)

מבואר בדבריו דיסוד היתר מלאכת אוכל נפש הוא משום שמחת יום טוב. ומזה דן לענין ראש השנה: לפי נששמת שאר ימים טובים מצוה ושל ראש השנה רשות, יש לעיין היאך ילפינו היתר אוכל נפש בראש השנה מחג המצות — דשאני חג המצות שהותר בו אוכל נפש משום מצוה. (יעו"ש באורך.)

ד. משנה, רש"י ותוספות — ריש פרק אין צדין (ביצה כג ע"ב)

משנה (כג ע"ב)

אין צדין דגים מן הביכרין ביום טוב, ואין נותנין לקניהם מזונות.

רש"י (ד"ה אין צדין דגים)

אין צדין דגים — אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב, טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה חייש למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח; אבל צידה אפשר לצודו מבעוד יום ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלהו.

תוספות (ד"ה אין צדין דגים)

פירש רש"י דאע"ג דאוכל נפש מותר, היינו דוקא כגון בשול ואפייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב... אבל צידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו במים במצודתו ולא ימות. ולא נהירא, כדמפרש בריש מכילתין (דף ג.) גבי גזרה שמא יתלוש — דאין לחלק באוכל נפש בין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר, אלא דוקא במכשירין יש חלוק. לכך נ"ל כפר"ח מקינו"ן שפירש לעיל [דף ג. סד"ה גזרה] משום דדמי לקצירה.

ירושלמי (ביצה פ"א ה"י) — מקור התוספות

ר' יוסי בשם ריש לקיש: "אך אשר יאכל לכל נפש" וגו' וסמך ליה "ושמרתם את המצות" — ...כלום לא התרתי לך אלא מלישה ואילך, שהוא זמן שימור מצה. (ומיעטו קצירה, טחינה והרקדה שקודם ללישה.)

ה. רמב"ן — מלחמות ה' (ביצה יג מדפי הרי"ף, ריש אין צדין)

(חולק על רש"י — דאוכל נפש עצמו מותר מן התורה אף שאפשר מעיו"ט — ומפרש עצם האיסור:)

...שלא התירה התורה ביום טוב אלא מלאכות של יומן, כגון נשחיטה אפייה ובישול; אבל אלו תקון הן, ודרך בני אדם לתקן מהם לימים רבים... ולא התירה אלא תקון אוכל בדבר שהוא ברשותו — לאפוקי צידת בעלי חיים וכיוצא בהם שאינם ברשותו; והיינו טעמא דמתניתין דאין צדין. (ע"ש כל לשונו.)

ו. טור אורח חיים (סימן תצ"ה)

...וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה, אף על פי שהן אוכל נפש — אסרום חכמים. ופירש ר"י הטעם: לפי שאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו ולדרוך כל ענביו ולטחון הרבה ביחד, וחשו חכמים שאם היו מתירין ביום טוב היה קוצר כל שדהו ובוצר כל כרמו ודורך כל ענביו וימנע משמחת יום טוב. וכן צידה אסרו, שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה.